
Az emberkereskedelemmel kapcsolatos jogalkalmazói attitűdökről*

Windt Szandra**

Az emberkereskedelem fogalma a szexuális, a munkacélú és az ún. egyéb kizsákmányolást foglalja magában. A különböző célból történő kizsákmányolás folyamata során az igénybe vevő, a sértett és a kizsákmányolók mind szerepet kapnak. Ebben a tanulmányban az ezen a folyamaton kívüli, ám mégis a jelenség elleni fellépésben fontos résztvevőket helyezünk középpontba: az emberkereskedelemmel kapcsolatba kerülő rendőröket, ügyészeket és bírákat kivételesen egy közös asztalhoz ültettük (hol virtuálisan, hol a valóságban), és ezt az alkalmat kihasználva attitűdvizsgálatot végeztünk, amelynek eredményei az alábbiakban olvashatók.

Kulcsszavak: attitűd, jogalkalmazó, emberkereskedelem, Magyarország

Attitudes of Law Enforcements Towards Trafficking in Human Beings

Human trafficking tries to cover sexual, labour and other forms of exploitation as an umbrella term. The process of exploitation for different purposes involves the user, the victim, and the exploiters. In this study, we focus on the actors outside this process, but who are nevertheless important in tackling the phenomenon: police officers, prosecutors and judges involved in trafficking were seated around the same table (sometimes virtually, sometimes in person) and I used this unique opportunity to conduct an attitude survey. The results of this survey can be read in this article.

Keywords: Attitudes, Law Enforcement, Trafficking in Human Beings, Hungary

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2022.1.1941>

1. Bevezetés

Az emberkereskedelem komplex jelenség, széles az ezen fogalom alatt értendő magatartások köre, és emiatt az ebben érintett szereplőké is. Az emberkereskedelem fogalma a szexuális, a munkacélú és az ún. egyéb kizsákmányolást foglalja magába. A különböző célból történő kizsákmányolás folyamata során az igénybe vevő, a sértett és a kizsákmányolók mind szerepet kapnak. Ebben a tanulmányban az ezen a folyamaton kívüli, ám mégis a jelenség elleni fellépésben fontos résztvevőket helyezünk középpontba: azokat, akik rendkívül sokat tehetnek azért, hogy ezt a láncolatot, kört megakadályozzák, megszüntessék, az áldozatokat „kimentsék”, az elkövetőket megbüntessék. Az

---

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

** Tudományos főmunkatárs, főtanácsos, Országos Kriminológiai Intézet.

emberkereskedelemmel kapcsolatba kerülő rendőröket, ügyészeket és bírákat kivételesen egy közös asztalhoz ültettük (hol virtuálisan, hol a valóságban) úgynevezett szemléletformáló tréningek keretében, és ezt az alkalmat kihasználva egy attitűdvizsgálatot végeztünk.

2019 őszén a Belügyminisztérium Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Osztály vezetőjének¹ ötlete alapján kidolgozott szemléletformáló tréning újdonsága az volt, hogy az emberkereskedelem jelenségéről és bűncselekményéről rendőrök, ügyésze, bírák egy közös alkalommal, frontális előadásokat követően kisebb csoportokban emberkereskedelmes eseteket dolgoztak fel.² A 2019. novemberi első, úgynevezett pilot alkalmat (és a pozitív visszajelzéseket) követően a Belügyminisztérium úgy döntött, hogy 2020-ban és 2021-ben is folytatódjanak ezek a tréningek.³

2020-ban azonban a COVID-19 világjárvány sok más mellett, erre a tervre is hatással volt: a 2019. novemberi programot aktualizáltuk, rövidítettük és az online térben is megvalósíthatóvá alakítottuk.⁴ Emiatt 2020-ban és 2021-ben összesen hat tréningre volt lehetőség: négy online, két alkalommal személyes részvétellel került sor. A képzés egyedi jellege miatt a résztvevőkkel egy anonim 13 kérdésből álló, rövid, attitűdvizsgálati kérdőív felvételére kerül sor. Korábban nem készült ilyen attitűdvizsgálat, ahogy ritka volt ezt megelőzően a jogalkalmazók közös, csoportmunkában zajló tréningje is.⁵

A 2020-2021-es évben lefolytatott tréningeken összesen 90 fő (rendőr, ügyész, bíró) töltötte ki ezt a kérdőívet, amelynek eredményeinek összegzése az alábbiakban olvasható. 2021-ben egy az ügyészekkel készült másik vizsgálat eredményét mutattuk be⁶, az alábbiakban rendőrök, ügyészek és bírák által kitöltött kérdőívek

---

¹ Dr. Jakubovich Nóra Tamara osztályvezető asszony

² Erről lásd bővebben: Huszár Julianna – Windt Szandra: Szemléletformáló tréning, avagy a rendőr, az ügyész, a bíró és öt emberkereskedelmes ügy, *Ügyészek Lapja*, 28. (2020) 1. 57–65. o.

³ Erről lásd bővebben: <https://thb.kormany.hu/attitude-shaping-by-the-ministry-of-interior-in-another-3-counties>

⁴ A Belügyminisztérium szervezte a tréninget, annak tartalmának kialakításában az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság emberkereskedelem szakvonalvezetője (Balogh Krisztina r. alezredes), a Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztály emberkereskedelemmel (is) foglalkozó legfőbb ügyészségi ügyésze (dr. Huszár Julianna) és az Országos Kriminológiai Intézet tudományos főmunkatársa (e tanulmány szerzője és a vizsgálat lefolytatója, Dr. Windt Szandra) is részt vett.

⁵ Az Országos Kriminológiai Intézetben később, egy nemzetközi projekt keretében zajlott egy hasonló tréning, korrupció témában. Erről lásd bővebben: Sárík Eszter-Windt Szandra: Új képzési formák az online térben világjárvány idején – a CRITCOR projekt tanulságai a COVID tükrében. IN: Virág Gy. (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 59. Leadott kézirat, 2022.

⁶ Windt Szandra: Az ügyészek véleménye az emberkereskedelemről- egy attitűdvizsgálat alapján. In: Vókó György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 58., Budapest, OKRI,2021, 157-184. o.

adatairól szólunk, amelyeket több szemléletformáló tréning előtt töltöttek ki önkéntesen a résztvevők.⁷

2. Miért pont az emberkereskedelem?

Az olvasóban felmerülhet a fenti kérdés, hiszen számos egyéb, az emberek biztonságérzetét befolyásoló bűncselekményről szólhatna egy hasonló tréning, mégis itt most az emberkereskedelem volt a fókuszban.⁸

Ennek oka abban keresendő, hogy a Belügyminisztérium 2019-ben a korábbi intézkedéseit megerősítve további lépéseket tett az emberkereskedelem elleni fellépés érdekében.

Magyarországon az emberkereskedelem elleni fellépés összehangolásáért a Belügyminisztérium felel. A minisztérium európai uniós és nemzetközi helyettes államtitkára látja el az emberkereskedelem elleni nemzeti koordinátor szerepét őt munkájában az Emberkereskedelem Elleni és Horizontális Ügyek Osztálya segíti.⁹

Az emberkereskedelem jelensége kapcsán többek között az Európa Tanács GRETA szakértői csoportja, az Európai Bizottság, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint az Egyesült Államok Emberkereskedelem Elleni Hivatala is készít jelentéseket, amelyekhez a magyar hatóságoknak adatokat kell szolgáltatniuk. E testületek megfogalmazzák véleményüket, ajánlásukat az egyes országok gyakorlatáról. Az Európai Bizottság 2020. októberi jelentése a 2017–2018-as adatokat tartalmazza: az EU 27 tagállamában az áldozatok száma 14 145¹⁰ volt. Az áldozatok nagy számával összehasonlítva a Bizottság véleménye szerint alacsony volt az elkövetők elleni büntetőeljárások és a büntetőítéletek száma. Az emberkereskedelem áldozatainak állampolgársága szerint az első öt uniós tagállam az abszolút számok alapján 2017–2018-ban Románia, Magyarország, Franciaország, Hollandia és Bulgária volt.¹¹

Az Európai Bizottság mellett megemlítendő: az Egyesült Államok Emberkereskedelem Elleni Hivatala évente készít egy jelentést az emberkereskedelem jelenségéről az egyes országokra vonatkozóan, ez az úgynevezett *TIP-jelentés*. Az amerikai megfigyelők véleménye szerint a magyar kormányzat nem teljesíti teljes mértékben az emberkereskedelem felszámolására vonatkozó minimumszintet, noha jelentős erőfeszítéseket tesz. Az elmúlt évek eredményei miatt Magyarországot előre sorolták a Tier 2 kategóriába.¹²

⁷ Itt most csak a bemeneti attitűdöt vizsgáltuk, mert az utánkövetés a tréningek különböző megvalósítási módja miatt (az online, illetve a személyes) nehéz lett volna összehasonlítani.

⁸ Korábban volt példa hasonló, éppen a nemzetközi elvárások miatt például a pénzmossással kapcsolatban gyakoribb képzések szervezésére.

⁹ <https://emberkereskedelem.kormany.hu/intezmenyi-keretek>

¹⁰ Az Egyesült Királyság adatait nem számolva, az EU 27 tagállamában. Az Egyesült Királyságban rendkívül magas, 12 123 volt a regisztrált áldozatok száma ebben az időszakban. Az Európai Unió 28 tagállamában így összesen 26 268 regisztrált áldozat volt. European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, *Data collection on trafficking in human beings in the EU*, Publications Office, 2020, <https://data.europa.eu/doi/10.2837/45442> p. 9.

¹¹ Windt Szandra: *A láthatatlan emberek*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2021, 63-70. o.

¹² *Trafficking in Person Report 2021*. <https://www.state.gov/reports/2021-trafficking-in-persons-report/> Utolsó elérés: 2022.02.11.

Emellett megfogalmazzák, hogy növelni szükséges a rendészeti és igazságügyi erőfeszítéseket az emberkereskedelem valamely formáját elkövető személyek felderítésére, eljárás alá vonására és elítélésére, továbbá jelentős börtönbüntetések kiszabására. Kiemelik annak fontosságát, hogy szükséges a bűnüldöző hatóságok képviselőinek képzése (ideértve az ügyészeket és bírókat) a bűncselekmény súlyosságáról és az áldozatok kezdeti beleegyezésének irrelevanciájáról a bűncselekmény bizonyításának vonatkozásában.¹³ Ezen nemzetközi ajánlások miatt is szervezte meg az első szemléletformáló tréninget a Belügyminisztérium 2019 őszén.

2.1. Az emberkereskedelemről röviden. 2022-re – véleményem szerint *részben* az említett szemléletformáló tréningek miatt is – jelentősen változott az emberkereskedelem bűncselekményével és jelenségével kapcsolatban a jogalkalmazói megítélés. Sok más mellett ez a kriminálstatisztikai adatok emelkedésében szintén megfigyelhető: amíg 2018-ban 4 regisztrált emberkereskedelem bűncselekményt mutatott az ENYÜBS, 2020-ban már 57-et, 2021-ben még többet, közel megháromszorozódott a számuk.

2020 fontos év volt az emberkereskedelem elleni fellépés szempontjából, mind magyar, mind nemzetközi szinten. A hazai új, négy évre szóló stratégia mellett¹⁴ a 2020. évi V. törvény¹⁵ jelentősen módosította a gyermekvédelmi törvényt, a szervezett bűnözés elleni fellépésről szóló törvényt, a szabálysértési törvényt és a büntető törvénykönyv egyes szakaszait. 2020 nyarán az Európai Bizottság nyilvánosságra hozta *A gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelemre irányuló 2020–2025. évekre szóló stratégiáját*¹⁶, valamint 2020. októberben a Bizottság kiadta a harmadik jelentését az emberkereskedelem európai helyzetéről.¹⁷

Az emberpiacra utaló (és azóta ettől nehezen elszakadó) emberkereskedelem jelenségen belül a szexuális célú mellett a munka- és az úgynevezett egyéb célú *kizsákmányolást* különböztetjük meg. A jelenség összetettsége, jellemzői, folyamatos változásai miatt rendkívül fontos, hogy az emberkereskedelemmel kapcsolatban minél több kutatás készüljön, a megelőzés, a felderítés, az ellene történő fellépés előmozdítása érdekében. Az emberkereskedelem jelenségének kutatása nem egyszerű, emiatt sok esetben sztereotípiák semmint megbízható

¹³ Windt Szandra: *A láthatatlan emberek*, i.m. 80-81. o.

¹⁴ 1046/2020. (II. 18.) Kormányhatározat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről. 2022-ben jelent meg a következő két évre vonatkozóan az 1228/2022. (IV. 14.) Korm. határozat „Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2022–2023 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről” című dokumentum.

¹⁵ Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról. 2020. július elsejétől hatályos.

¹⁶ COM (2020) 607 final, Brüsszel, 2020. július 24. Erről lásd bővebben Windt Szandra: A gyermekek szexuális kizsákmányolásáról. *Ügyészségi Szemle*, 28. (2020) 4., 42–53. o. A következő Bizottsági jelentés 2022 őszén várható.

¹⁷ Ezek az úgynevezett előrehaladási jelentések, amely két év adatait elemzi és mutatja be. Az első 2016-ban jelent meg a 2013–2014-es adatokról. Ezek a jelentések elérhetők ezen az oldalon: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/publications_en

empirikus vizsgálat alapján fogalmazódnak meg annak jellemzői, hangsúlyozandó azonban, hogy ez nem csak magyar probléma.¹⁸

Az említett 2020-ban megjelent Bizottsági jelentésben (de az azt megelőzőkben is) a szerzők az uniós adatok ismeretében keveslik az emberkereskedelemmel kapcsolatban indult büntetőeljárások (és az alapján született marasztaló ítéletek) számát.¹⁹

Két prekonceptióról kell említést tenni az „alacsony” büntetőeljárás adatok kapcsán. Az egyik az ezzel a jelenséggel kapcsolatban fennálló „büntetlenség kultúrájának” elmélete. Az Európai Bizottság szerint „az emberkereskedelem terén a büntetlenség kultúrája jelenik meg, amikor azok, akik a bűnös üzleti modellben és/vagy az emberkereskedelmi láncolatban részt vesznek, nem szembesülnek a tetteik következményeivel. A letartóztatások, a büntetőeljárás alá vonások és elítélések, valamint az elkövetők felelősségre vonása növelik az általános és konkrét elrettentő erőt, amely a megelőzés egyik eleme. Ez nemcsak az emberkereskedőket foglalja magában, hanem a segítőket és azokat is, akik szándékosan igénybe veszik az áldozatok által nyújtott szolgáltatásokat. A büntetlenség kultúráját a joghézagok vagy a meglévő jogszabályok nem megfelelő alkalmazása tartja fenn. A büntetlenség kultúrájának felszámolása és az elszámoltathatóság növelése azzal jár, hogy nem pusztán az emberkereskedőkkel szembeni nyomozások, büntetőeljárás alá vonások és elítélések száma nő, hanem a bűncselekményből profitáló és az áldozatokat kizsákmányoló személyekkel szembeniek száma is.”²⁰

A kevés ügy másik magyarázataként sokszor a jogalkalmazók hozzáállását, az áldozathibáztató attitűd jelenlétét említik.²¹

„Az emberkereskedelem elleni küzdelemben további nehézségeket okoz, hogy bár az emberkereskedelem bűncselekményének jogi szabályozása és az áldozatok védelmét szolgáló ellátórendszer sokat fejlődött, a gyakorlati tapasztalat mégis azt mutatja, hogy csak néhány emberkereskedelem eljárás kerül lezárásra évente, és ebben számottevő progresszió nem mutatkozott az elmúlt tíz év során. A

¹⁸ Ronald Weitzer: New Directions in Research on Human Trafficking. *Annals of the American Academy of Political & Social Science*, March 2014. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0002716214521562> és Gozdziaik Elzibieta M.: Empirical Vacuum: In Search of Research on Human Trafficking. In: Gartner Rosemary- McCarthy Bill (eds.): *The Oxford Handbook of Gender, Sex and Crime*, DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199838707.013.0031, 2014.

¹⁹ *Data collection on trafficking in human beings in the EU*, i.m. pp. 35-58.

²⁰ *Working together to address trafficking in human beings: Key concepts in a nutshell* (Együttműködés az emberkereskedelem elleni küzdelem érdekében: fő elképzelések dióhéjban). European Committee, 2018, 5. o. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/key_concepts_in_a_nutshell.pdf

²¹ Itt most nem térünk ki rá, nem is volt a vizsgálat tárgya, de a diszkrimináció is felmerülhet. Erről lásd Kazarján Annie – Kirs Eszter: *A romákat érő diszkrimináció a magyar büntető igazságszolgáltatásban*. Magyar Helsinki Bizottság, 2020. https://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_romakat_ero_diszkriminacio_a_magyar_bunteto_igazsagszolgáltatásban.pdf

*problémához hozzájárul a társadalmi közöny, az áldozathibáztató attitűd, amely egy eljárási folyamat különféle lépcsőfokain mind fellelhető.*²²

Vitathatatlan, hogy a büntetőeljárások száma valóban alacsony volt 2013. július elseje és 2019 között Magyarországon (is).²³ A Btk. 192. § tényállásban szereplő kiszolgáltatott helyzet értelmezése, a kizsákmányolási célzat, a sértetti önkéntesség megítélése egységes gyakorlat híján valóban félreértelmezhető volt. Ugyanakkor, ezt felismerve készült el 2018 októberében a Legfőbb Ügyészség KSB 3771/2018/5-I-NF. 3889/2014/11-es számú iránymutatása, amelyben az emberkereskedelem esetében a kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése, a kerítés bűncselekményétől való elhatárolása, valamint a bűnszervezetben való elkövetés vizsgálata olvasható. Ez rendkívül fontos lépést tett éppen az említett „büntetlenség kultúrájának” megszüntetése érdekében. Ez az iránymutatás jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a 2019 óta a kriminálstatisztikában²⁴ is láthatóan emelkedik a Btk. 192. § miatt indult eljárások száma.²⁵ (Összehasonlításképpen említendő a Kúria Bfv.II.1474/2018/9. számú határozata is.²⁶)

Megemlítendő: az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlat elemzésére a Kúria elnöke 2020 elején joggyakorlat-elemző csoportot állított fel, amelynek jelentését 2022 tavaszán rövidített verziójában nyilvánosságra is hozta, és remélhetőleg az új tényállás alkalmazásához segítséget nyújt majd a bírácoknak. Ez a jelentés az elmúlt húsz év gyakorlatának összegzésével reflektál az előbbieken megfogalmazottakra is, amely az ítéletek számában, minőségében is kimutatható hatást hoz.²⁷

Fontos mérföldkő volt 2019 májusában az a kiegészítő iránymutatás (KSB 3771/2018/45-II. – NF. 3889/2014/17-II.) is, amely az emberkereskedelem büntette sértettjeinek azonosításával, valamint annak kiemelésével kapcsolatban hívja fel az ügyészek figyelmét arra, hogy e sértettek különleges bánásmódot igénylő személyként kezelése nagy valószínűséggel a legtöbb esetben indokolt. A kizsákmányolás sértettjének állapotára, helyzetére, védelmére kidolgozott

²² Tatár Erika – De Coll Ágnes: Az emberkereskedelem jelenlegi helyzete Magyarországon, 2020. http://www.baptistasegely.hu/adat/projekt/10/fajlok/az-emberkereskedelem-jelenlegi-helyzete-magyarorszagon_tanulmany.pdf, 36. o.

²³ Windt Szandra: *A láthatatlan emberek*, i.m. 32.o.

²⁴ Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS).

²⁵ Ez a 2020. július elsején hatályba lépett módosítás miatt változhat. Lásd Balogh Krisztina – Huszár Julianna – Windt Szandra: Büntetés helyett védelem – egy emberkereskedelmi ügy alapján. *Ügyészek Lapja*, 28. (2020) 4., 19–34. o. és Huszár Julianna: Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1. napján hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyészi szemmel, *Belügyi Szemle* 70. (2022) 2., 305-325. o.

²⁶ Ignác György – Lancsár Károly: A Kúria felülvizsgálati határozata az emberkereskedelem és a kerítés elhatárolásáról. A kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése, *JEMA, Jogesetek Magyarázata*, 2020. 1-2, pp. 31-38. <https://jema.hu/article.php?c=555>

²⁷ Somogyi Gábor: Az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlat, *Forum Sententiarum Curiae*, 5(2020) 1., pp. 10-11. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/fsc_tanulmany/drsomogyi.pdf és Somogyi Gábor: Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába. *Belügyi Szemle* 70(2022) 2., 345-362. o. A joggyakorlat-elemző csoport jelentéséből készült kivonat itt olvasható: https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/az_emberkereskedelem_ertelmezesevel_kapcsolatos_biroi_gyak_orlat_vizsgalata_osszefoglalo_velemeny_kivonat.pdf

ügyészségi iránymutatás, amely a 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet²⁸ indikátorai alapján készült, hiánypótló volt. A sokat hivatkozott szemléletváltáshoz, az áldozatközpontúság kialakításához ez meghatározó lépés volt.

3. Jogalkalmazó és attitűd- jogalkalmazói attitűd?

Az emberkereskedelemmel kapcsolatban kiemelendő, hogy a 2013. július elsejei módosítást követően annak alkalmazása, különösen a kiszolgáltatott helyzet megítélése, illetve annak kialakításáról és/vagy fenntartásáról alkotott egységes gyakorlat kimunkálása sok időt vett igénybe.²⁹ Ugyanis ezeket nem lehet taxatív felsorolni, minden sértett esetében más és más módon jelent ez meg, a jogalkalmazóktól *mérlegelésre* volt szükség (értsd: kerítés vagy emberkereskedelem tényállásába ütközik-e a megvalósított cselekmény³⁰). A Legfelsőbb Bíróság Kfv. IV. 37.088/2008/6. sz. ítélete alapján: „A mérlegelés azt a műveletet jelenti, amelynek során a jogalkalmazó az adott esetre legalkalmasabb megoldást a rendelkezések közül kiválasztja.”

Ugyanakkor ezekben az esetekben a jogalkalmazó a jogszabályokon túl, a saját tapasztalatai, személyisége alapján *is* döntött. Ezekről keveset szólunk, pedig a szakmai tudás mellett, ez rendkívül fontos. Ha a jogalkotó nem fogalmaz precízen, ha nem olyan, ismert és elfogadott jogi fogalmakat alkalmaz, amely a jogalkalmazók számára egyértelmű, a gyakorlat által kiforrott, nyilvánvalóan több mérlegelési lehetőségük adódik. Az emberkereskedelem esetében azonban a jogalkotónak is nehéz dolga volt, és köznapi, a magyar joggyakorlatban kevésbé kiforrott – nemzetközi instrumentumokból fakadó – kifejezéseket használt, amelyek mozgásteret adtak a rendőröknek, ügyészeknek, bírának, és amellyel élve ők a sokkal egyértelműbb tényállást alkalmazták inkább (például a kerítést, a prostitúció elősegítését az emberkereskedelem helyett³¹). A jogalkalmazók egységes gyakorlatának kialakítása, az emberkereskedelem jelenségének komplexitásának megértése, a nemzetközi elvárásoknak megfelelés miatt kezdődtek el a bevezetőben említett *szemléletformáló tréningek*.

3.1. Szemléletformáló tréningekről. A 2019. novemberi, első személyes tréning igyekezett a nemzetközi elvárásoknak, kívánalmaknak is eleget tenni: mind az

²⁸ 354/2012. (XII. 13.) kormányrendelet az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről.

²⁹ A jogalkotó a 2020. július elsejétől hatályos módosítással sem enyhített ezen. A kiszolgáltatott helyzet megítéléséről, a kiszolgáltatott élethelyzettől való elhatárolásáról bővebben: Huszár i.m.

³⁰ Mindkét esetben súlyos, elítélendő bűncselekményről van szó, azonban az emberkereskedelem és kényszermunka a Btk. XVIII. fejezetében Az emberi szabadság elleni bűncselekmények, míg a kerítés a XIX. FEJEZET, A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények között szerepel, amely már önmagában jelzés arra, hogy melyiket tekintette a jogalkotó súlyosabbnak. Nem szólva a nemzetközi testületekről, akik az emberkereskedelem és kényszermunka tényállása alapján indult ügyeket vizsgálja. Bár ők nyilván a szexuális és a munkacélú kizsákmányolás miatt indult ügyekre fókuszálnának, amelyben a kerítés miatt indult ügyeket is számba kell venni.

³¹ Ez a már említett 2018. évi Legfőbb Ügyészségi Iránymutatást követő, ügyészségeken lefolytatott felülvizsgálatokból is kiderült: akkor közel 130 folyamatban lévő ügy kétharmadát kellett más tényállásokról emberkereskedelemre minősíteniük a jogalkalmazóknak.

Európai Bizottság, mind az Európa Tanács ún. GRETA szakértői csoportja javaslatait figyelembe véve alakította ki a Belügyminisztérium a tréning programját.

Az amerikaiak által készített, még a 2019. évi ún. TIP jelentés többek között azt ajánlotta Magyarországnak a 2019–2020-as időszakra, hogy „képezni szükséges a bűnüldöző hatóságok képviselőit, az ügyészeket és bírákat a bűncselekmény súlyosságáról és az áldozatok kezdeti beleegyezésének irrelevanciájáról a bűncselekmény bizonyításának vonatkozásában”.³² Éppen ezért a rendőrség, az ügyészség és a bíróság is képviseltette magát az első alkalommal, az emberkereskedelemmel leginkább érintett, a szervezők által kiválasztott megyékből.

A 2019 őszén megjelent GRETA-jelentés³³ is hangsúlyozza a magyar döntéshozóknak, hogy „hozzanak intézkedéseket annak biztosítása érdekében, hogy az emberkereskedelem eseteit proaktív módon vizsgálják ki, üldözzék, és eredményes, arányos és visszatartó erejű ítéleteket hozzanak”.³⁴ A Belügyminisztérium fő célkitűzése éppen ezzel is összhangban az volt, hogy az emberkereskedelem jelensége elleni fellépés érdekében az érintett felek között szakmai párbeszéd kezdődjön.³⁵

A tréninget követően egy anonim értékelő kérdőívet töltöttek ki a szervezők a visszacsatolás érdekében. Ez alapján a résztvevők – bár voltak kritikus megjegyzéseik – összességében a tréning pozitívumait emelték ki, sőt továbbiak megtartását szorgalmazták. Ezen észrevételek figyelembe vételével 2020-ban és 2021-ben további alkalmakat készített elő a Belügyminisztérium. Ugyanakkor a 2020-2021-es időszakban szervezett tréningekre rányomta a bélyegét a COVID-19 világjárvány: a hat tréningből csupán két alkalom volt személyes részvételű, négy alkalom online.

Az online szemléletformáló tréning nehézségeiről itt csak említés szintjén szólnunk: a technikai és tartalmi kérdések komoly kihívást jelentettek a szervezők és az esetek feldolgozását irányító moderátorok számára. Emiatt nyilvánvaló: a tréningeken a személyes jelenlét olyan hozzáadott érték, amelyet az online megvalósítás kevéssé tud csak biztosítani, bár az új, kialakult helyzetben összességében mégis működött.

Az alább bemutatott úgynevezett attitűdvizsgálati kérdőív a szemléletformáló tréningen résztvevők számára lett kidolgozva, így a tréningek megvalósításával összekapcsolódott. A bemutatott válaszok egy része személyes kitöltésű kérdőíven, az online tréningek során online (Google Formson) platformon érkeztek be. A kitöltési hajlandóság megoszlott: a személyes részvételű rendezvények előtt szinte mindenki kitöltötte azokat, az online kitöltés nem volt ennyire népszerű.

Összesen 90 kérdőívre kaptunk választ 2020-2021-ben, az ezen időszakban szervezett hat tréning résztvevői közül (110 fő).

³² A jelentésről bővebben itt: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/06/2019-Trafficking-in-Persons-Report.pdf> (2020. 04. 03.) (forrás: Belügyminisztérium)

³³ <https://rm.coe.int/greta-evaluation-report-on-hungary-2nd-evaluation-round-/168098f118>

³⁴ <https://www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking/hungary> (2019. 10. 18.)

³⁵ Huszár Julianna – Windt Szandra: i.m. 58.o.

3.2. Az attitűdvizsgálatokról. Az attitűd a szociálpszichológia egyik fontos, ám nem pontosan definiált kifejezése.³⁶ A XX. század elején sok kutató foglalkozott az attitűddel. Gordon Allport 1935-ben³⁷ így fogalmazott: „Az attitűd tapasztalaton keresztül szerveződött mentális és idegi készenléti állapot, amely irányító vagy dinamikus hatást gyakorol az egyénnek az összes, vele kapcsolatban lévő tárgyra és helyzetre való reagálására.”³⁸

A szociális attitűd mérése során az értékelő jellegű megállapítások elutasításából vagy elfogadásából, a megállapítások és a válaszok sorozata segítségével formálnak képet az értékelő viszonyulás minőségéről, illetve intenzitásáról.³⁹

Az attitűdmérés az útja annak, hogy az empirikus társadalomkutatás hozzáférközzék az értékelő viszonyulásokban rejlő egyéni és társadalmi értékekhez. A társadalmi valóság megismerésének és tudatok alakításának egyik alapvető tényezője.⁴⁰ Az attitűd az egyéni élettörténet terméke, előző tapasztalatok függvénye.⁴¹

Kiemelendő: a társadalmi környezet döntő befolyást gyakorol az attitűdök alakulására.⁴² Az attitűd, a beállítódás meghatározza egy tárggyal kapcsolatos viselkedésünket, összegzi az azzal kapcsolatos értékítéleteinket, ezáltal irányítja a viselkedésünket és szervezi a világ megismerését.⁴³

A jogalkalmazók attitűdjének vizsgálatára kevés alkalommal kerül sor, holott ez mind a szervezet külső és belső megítélése szempontjából kiemelkedő jelentőségű.

A jogalkalmazók (a rendőr, az ügyész és a bíró) szakmai attitűdje, hozzáállása, szakmaisága, fejlődni akarása mellett a személyes attitűdje is befolyásol(hat)ja a mindennapi munkáját: a sértettel történő kommunikációja során, a nyomozás, a vizsgálat során, az ügyész utasításai során, amelyeket az egyes ügyekben ad a nyomozó hatóság tagjainak, ahogy felügyeli az eljárást, ahogyan képviseli a vádat, a korábban említett *mérleget* során, az ítélet meghozatalakor, annak ellenére is, hogy rendszeres szakmai képzéseken a szakmaiság alapelveit elsajátítja.

A már bemutatott TIP-jelentés, az uniós jelentések és a GRETA-országértékelések is többször hangsúlyozták, hogy az emberkereskedelemmel összefüggő ügyekben egyrészt kevés ítélet születik, azok következménye viszonylag kevés esetben letöltendő szabadságvesztés, amelyek még ritkább esetben hosszú tartamúak. Hangsúlyozandó azonban, hogy ez nem csak a magyar jogalkalmazókkal szemben megfogalmazott kritika, a nemzetközi tapasztalatok is ezt mutatják.⁴⁴

³⁶ Az attitűd és az előítélet közötti különbségre itt most nem térünk ki. Erről lásd bővebben Gordon Allport: *Az előítélet*, Budapest, Gondolat, 1977, 44–47. o.

³⁷ Gordon Allport: Az attitűdök. In: *Szociálpszichológia szöveggyűjtemény III. (A szociális interakció – Attitűd – Dinamika)* (szerk.: Pataki Ferenc – Solymosi Zsuzsanna), Budapest, Tankönyvkiadó, 1972, 179–198. o.

³⁸ Uo. 188. o.

³⁹ Halász László – Hunyady György – Marton L. Magda (szerk.): *Az attitűd pszichológiai kutatásainak kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979, 20. o.

⁴⁰ Uo. 23–24. o.

⁴¹ Uo. 27. o.

⁴² Uo. 122. o.

⁴³ Vinnai Edina: Jogismeret, jogi attitűd, jogtudat, In: Bencze Mátyás – Vinnai Edina: i. m. 130. o.

⁴⁴ Windt Szandra: A láthatatlan emberek p. 110.

Az szintén megemlítendő, hogy az eljárások sok esetben évekig elhúzódnak, majd az időmúlást a büntetés kiszabáskor enyhítő körülményként értékelik, ami szintén rossz üzenet a sértettnek és általában a társadalomnak, hiszen a bírósági ítéletek, ügydöntő határozatok fontos üzenetet, attitűdöt képviselnek a megvalósított bűncselekményekkel kapcsolatban.⁴⁵

A bírói ítéletek vagy a bírói gyakorlat elemzése itt nem feladatunk, de egyes (elemzett, ebben a tárgyban született) határozatok nyelvezetére mégis utalnunk kell, például a prostitúciós tevékenység „könnyű pénzkeresetként” való leírására, vagy a 18 év feletti sértett esetén is „lányként” való megnevezésre.⁴⁶ Az efféle, a tárgyalóteremben és az ítéletben is megjelenő kifejezések a sértett másodlagos viktimizációjához vezethetnek, ami ezekben az ügyekben különösen káros. [Nem szólva arról, hogy sokszor a sértett (és a terhelt) nem érti a jogi terminus technicust, mit és hogyan kell(ene) megválaszolnia.⁴⁷]

A szemléletformáló, érzékenyítő tréningek éppen a jogalkalmazóknak a jogon, a jogi kereteken kívüli attitűdjén igyekeznek árnyalni, bemutatva a többi hivatásrend nehézségeit, sikereit, az áldozat problémáit, az áldozatsegítés kihívásait, átbeszélve a közös problémákat.

4. Az attitűdvizsgálat eredményeiről

A kérdőív kidolgozása előtt néhány hipotézist megfogalmaztunk, amelyek során az emberkereskedelem deliktumát és a jelenséget megkülönböztettük:

- feltételeztük, hogy válaszadóink közül az emberkereskedelem jelenségéről azoknak van pontosabb véleményük, akik már találkoztak ilyen ügyekkel.
- A Btk. 192.§-ban szabályozott tényállás az utóbbi időben középpontba került a nemzetközi elvárások és az ezt követő hazai reakciók miatt, ennek mértékét mégsem tartják eltúlzottnak a jogalkalmazók.
- Az áldozathibáztatás a válaszadó jogalkalmazók között nem jellemző.
- A saját megyéjét mindenki jobbnak ítéli, illetve az, aki már találkozott ilyen ügygel, realisabban fogalmazza meg a jelenség megyei elterjedtséget.
- A válaszokban feltehetően szignifikáns különbség mutatkozik a rendőrök és az ügyészek, bírák attitűdje között: a sértett megítélése, a segítségkérése és az önkéntessége tekintetében. Az attitűdöt befolyásolja az is, hogy volt-e már ügye a jogalkalmazónak.

Az attitűdvizsgálati kérdőív 13 kérdésből állt. Az elején a kérdező nemét, hivatásrendjét, a foglalkoztatás idejét tartalmazta. Ez alapján az említett szemléletformáló tréningeken 53 férfi (58,9%) és 37 nő (41%) válaszolt a kérdéseinkre önként.

⁴⁵ Ennek fontosságáról lásd: Kondorosi Ferenc dr.- Visegrády Antal: *A jog társadalmi küldetése az európai integráció és a globalizáció korában*, Budapest, Complex Kiadó, 2012 és Bencze Mátyás: *Elvek és gyakorlatok. Jogalkalmazási minták és problémák a bírói ítélkezésben*, Budapest, Gondolat Kiadói Kör, 2011.

⁴⁶ Például a Győri Fellebbviteli Főügyészség Bf.161/2015 számú ügyben született határozatokat.

⁴⁷ Dobos Csilla: *Jogi pragmatika. A tárgyalótermi kommunikáció pragmatikai szempontú vizsgálata*, in: *Nyelvében a jog. Nyelvhasználat a jogi eljárásban* (szerk.: Szabó Miklós), Miskolc, Bíbor Kiadó, 29-63. o.

A hivatásrendek megoszlása alapján 25 rendőr (27,8%), 30 ügyész (33,3%) és 35 bíró (38,9%) töltötte ki a kérdőívet. Bár a jogalkalmazók szempontjából a nemek szerinti különbségnek nem szabadna megmutatkoznia, a válaszadóink szempontjából említés szintjén jelezzük, hogy míg a rendőr és bíró válaszadók többsége férfi, az ügyészek esetében inkább nők, itt a nemek aránya kiegyenlítettebb volt (14 nő, 16 férfi).

A válaszadók jelentős része, 67 fő (74%) 15 évnél régebb óta dolgozik szervezetüknél. 19 fő (21,1%) 10 éve, azaz a válaszadók jelentős része (95%) 10 évnél régebb óta rendőr, ügyész, bíró. Az emberkereskedelem bűncselekményének ismerete, a tapasztalat okán emiatt talán elvárhatóbb. A szakmai továbbfejlődés viszont pozitívum. A résztvevőket az OBH, a Legfőbb Ügyészség és az ORFK jelölte ki az éppen aktuális megyéből a kéréseknek megfelelően. (A 2019-es tréning előtt nem készült kérdőív, csak egy évvel később, annak eredményeit itt most nem ismertetjük. Emiatt a három leginkább fertőzött megye: Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod- Abaúj-Zemplén és Heves megye rendőrei, ügyészei és bírái kimaradtak.) Ezen túl az ország további összes megyéje képviseltette magát: a legtöbben, 7-7 jogalkalmazó Hajdú-Bihar és Zala megyéből, a legkevesebben 3-3 fő Tolna és Veszprém megyékből.

Ezt követően kérdeztük, hogy a válaszadónak volt-e már korábban emberkereskedelmes ügye: 53-uknak (59%) volt, 37 főnek (41%) nem volt.

A 2020. július elsejét megelőző időszakban az emberkereskedelem és a kényszermunka külön tényállások voltak⁴⁸, emiatt a kényszermunkával kapcsolatos korábbi tapasztalatokra is kérdeztünk. A kényszermunka bűncselekményével sokkal kevesebben találkoztak, csupán 26 fő (29%) jelezte, hogy volt már ilyen ügye.⁴⁹

Az attitűdvizsgálat lényege az volt, hogy megismerjük a tréningen részt vevőnek kijelölt jogalkalmazók (rendőrök, ügyészek, bírák) véleményét összesen öt, emberkereskedelemmel összefüggő, szándékosan provokatív állítással kapcsolatban. Az állításokkal kapcsolatos véleményüket egy hatfokú Likert-skála segítségével jelölhették meg.

Az alábbi kijelentéseket kellett a válaszadóknak megítélniük:

1. *Magyarországon az emberkereskedelem nem elterjedt jelenség.*
2. *Az emberkereskedelmes ügyek esetében nagyon magas a látencia.*
3. *A Btk. 192. § egy feleslegesen túlértékelt tényállás.*
4. *Az emberkereskedelem sértettjei általában nem tesznek meg mindent azért, hogy kikerüljenek a rossz helyzetükből.*
5. *A sértettek a legtöbb esetben önként végzik a tevékenységüket.*
6. *Mit gondol, az Ön megyéjében mennyire jellemző az emberkereskedelem jelensége?*

⁴⁸ 2013. július elsejétől 2020. június 30-áig Btk. 192. § emberkereskedelem, 193. § a kényszermunka, 2020. július elsejétől a Btk. 192. § emberkereskedelem és kényszermunka tényállás.

⁴⁹ 64-en (71%)

Az egyik általános álláspont az emberkereskedelemmel kapcsolatban hazánkban, hogy ez a jelenség nem jellemző, nem a hétköznapi magyar valóság része. Ezt a bűncselekményt, bár hazánkból kiindulva, csupán külföldön valósítják meg.⁵⁰

A nemzetközi köztudatban éppen ellenkezője él: sok magyar áldozat (főleg prostituált) van, jelentős szerepet töltenek be a magyar bűnelkövetői körök. A szemléletformáló tréning egyik fő célkitűzése volt, hogy a hazai jogalkalmazók számára is egyértelművé váljon, hogy ez a jelenség a határainkon belüli is jelen van, sőt a nemzetközi „megjelenést” jellemzően hazai próbálkozások előzik meg. Az alábbi állításról kérdeztük elsőként a válaszadókat: *Magyarországon az emberkereskedelem nem elterjedt jelenség.*

A válaszadók 76,7%-a (60 fő) elutasította ezt az állítást, azaz véleményük szerint Magyarországon az emberkereskedelem elterjedt jelenség.⁵¹ A 60 főből 22 fő (24%) hezitált csupán. Csupán 16 fő (17%) értett egyet azzal, hogy az emberkereskedelem nem elterjedt jelenség hazánkban.

Sem nemek, sem megyék szerinti összefüggés nem mutatkozott a válaszok alapján. Ezzel a kijelentéssel 4 válaszadó értett teljes mértékben egyet: nekik nem volt még korábban emberkereskedelmes ügyük (Somogy, Baranya, Vas és Veszprém megyei ügyészek). Akinek volt korábban emberkereskedelmes ügye inkább elutasította ezt a kijelentést, mint az, aki nem találkozott még ilyennel.

Az emberkereskedelmes ügyek esetében nagyon magas a látencia. – kijelentéssel a válaszadók közül csupán hatan nem értettek egyet, a látencia jelenlétét rajtuk kívül senki sem vitatta (89%).⁵²

Ezzel az állítással 3 fő kevésbé értett egyet, 9 inkább nem értett egyet. A többség szerint ez az állítás igaz (közel 80%). A válaszadók nem adtak szignifikánsan különböző válaszokat nemük alapján.

A 2020 őszi, csupán ügyészi megkérdezés során is ugyanez az eredmény született⁵³: Magyarországon az emberkereskedelem elterjedt jelenség, és a válaszadók szerint nagyon magas a látencia. Ez akkor is így volt, amikor a válaszadó szerint az emberkereskedelem jelensége nem elterjedt Magyarországon, a magas látencia ennek ellenére kapcsolódik ehhez. Az más kérdés, hogy a magas látenciának milyen okai vannak, az ellen a válaszadók hogyan tudnának a saját munkájukkal tenni.

A Btk. 192. § egy feleslegesen túlértékelt tényállás. - állítást azért fogalmaztuk meg, mert érkezett már olyan visszajelzés, hogy az emberkereskedelem az utóbbi időben „felkapott” téma lett, noha annak semmi indoka nincsen. A válaszadóink ezzel az állásponttal nem értenek egyet. (43% egyáltalán nem, 26 % nem értett, 18% inkább nem értett ezzel egyet.) A válaszadók csupán 12%-a (11 fő) írta azt, hogy ezzel az állítással egyet értenek.⁵⁴

⁵⁰ Sharapov, K.: 'Public Understanding of Trafficking in Human Beings in Great Britain, Hungary and Ukraine', *Anti-Trafficking Review*, issue 13 (2019), 30-49. o., <https://www.antitraffickingreview.org/index.php/atjournal/article/view/405/338> és Kubisch Károly: Az emberkereskedelem tárgyi súlyának társadalmi megítélése. *Magyar Rendészet*, 16 (2016) 1., 77–95. o.

⁵¹ Mean: 2,93. Medián: 3,00, Std. Deviation:1,498.

⁵² Mean:5,14, medián:5,00, Std. Deviation: 1,259

⁵³ vö. Windt: Az ügyészek véleménye az emberkereskedelemről i.m. ????. o.

⁵⁴ Mean:2,02, medián: 2,00, Std. Deviation: 1,208

A tréningen részt vevők kevésbé elutasítók ezzel az állítással, mint a csak ügyészi vizsgálatban válaszolók. A férfiak inkább egyet értettek, mint a női válaszadók. Hivatásrend szerint a rendőrök inkább egyet értenek ezzel, mint az ügyészek és a bírák. Aki szerint nagyon magas az emberkereskedelem esetében a látencia, az jellemzően elutasította a Btk. 192. § túlértékeltségét.

Ezt követően sértettekkel kapcsolatos kijelentések következtek. Az emberkereskedelmes ügyekben különösen fontos a sértettek szerepe. A szexuális és a munka célú kizsákmányolás cselekményeit magában foglaló büntetőeljárások „bizonyítékszegények”, a személyi bizonyítékok, azon belül is sok esetben csupán a sértetti vallomások állnak rendelkezésre. A sértett ezekben az ügyekben (is) különösen fontos szereplő: sok információval rendelkezhet, amelyek a nyomozó hatóság és az ügyészség munkáját segítheti a büntetőjogi felelősség megállapításában, akár további bizonyítékok beszerzésében. Az együttműködő, megbízható sértett tanú a hatóságok munkáját segítik. Azonban az iratelemzésekből⁵⁵ is egyértelműen kitűnt, mind az emberkereskedelmes, mind a gyermekprostitúció kihasználásával kapcsolatos ügyek esetében, hogy a sértettek egy része rendkívül alacsony intellektussal rendelkezik, így nem csupán a hozzáállásuk miatt, de egyszerűen képtelenek egybefüggő, koherens vallomást tenni. A sértett fizikai és mentális állapota az elszenvedett cselekmények következtében még inkább megnehezítik azt, hogy egy összefüggő, mindenre kiterjedő tanúvallomást tegyen.

Bár a sértett köteles az egyes eljárási cselekményeken részt venni, sok ügy elhúzódságának oka, hogy a sértett tartózkodási helye ismeretlen, annak megváltozását nem közölte az eljáró hatóságokkal. Ez mindhárom hivatásrend számára nehézséget okoz, a sértettek együttműködésének hiánya az eljárás elhúzódságához, annak sikertelenségéhez: értsd a büntetőjogi felelősség megállapításának elmaradásához, esetleg enyhébb bűncselekmény miatti felelősség megállapításához vezethet, enyhébb büntetéssel.⁵⁶

A két állítás válaszai alapján a válaszadó jogalkalmazók: rendőrök, ügyészek, bírák attitűdje *nem mutat egyértelmű áldozathibáztatásra* utaló jeleket: mindkét esetben a skála közepe felé, a kijelentéseket inkább elutasító válaszokat jelölték meg. Annyiban árnyaltabb a kép, hogy *Az emberkereskedelem sértettjei általában nem tesznek meg mindent azért, hogy kikerüljenek a rossz helyzetükből.*- állítással a válaszadók fele nem ért egyet (55%).⁵⁷

A válaszadók közül az ügyészek jellemzően elutasították ezt az állítást, a rendőrök és bírák között azonban többen egyet értettek ezzel az állítással. Bár nem mutat

⁵⁵Windt Szandra: Az emberkereskedelem jelensége a Btk. 192. § alapján, *Ügyészek Lapja*, 2020/6. szám pp. 35-44.

⁵⁶vö. a norvég helyzettel: A Brunovskis and M L Skilbrei, 'Two Birds with One Stone? Implications of conditional assistance in victim protection and prosecution of traffickers', *Anti-Trafficking Review*, 10(2016) 6, 13-30. o., www.antitraffickingreview.org és vö. Farrel, Amy- Kane, Brianne: Criminal Justice System Responses to Human Trafficking, in: *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*, (eds): Winterdyk, J.- Jones, J., Palgrave Macmillan, 2020., 641-657. o.

⁵⁷A matematikai statisztika 3,51 meant, míg a sértett önkéntességét 2,74-es meant mutat.

statisztikai összefüggést, mégis emlékeztetni kell arra, hogy ezen két hivatásrend válaszadói inkább férfiak voltak.

Akinek a tréninget megelőzően már volt emberkereskedelemmel kapcsolatos tapasztalata, inkább egyet értettek ezen állítással, bár szintén nem mutatható ki szignifikáns összefüggés.

A sértettek segítségkérésének elmulasztását sem a válaszadó neme, sem hivatásrendje nem befolyásolta.

A sértettek önkéntessége szintén egy fontos szempont az emberkereskedelmes ügyekben, amiatt fogalmaztuk meg ezt az állítást: *A sértettek a legtöbb esetben önként végzik a tevékenységüket.*

A válaszok ismertetése előtt kiemelő, hogy a sértett nem adhat érvényes beleegyezést az emberi méltóságát, személyi szabadságát sértő bűncselekmény elkövetéséhez (pl. ugyan beleegyeznek a sértett prostitúciós tevékenység végzésébe, de amikor őt egy bezárt helyiségben eladják másnak, hogy ilyen munkát végezzen, ez már nyilvánvalóan nem áll fenn). Nem a prostitúciós tevékenység vagy egyéb, más jellegű munkavégzés az, ami sérti az adott személy emberi méltóságát, hanem az, hogy ezen törvényi tényállásban rögzített elkövetési magatartások tanúsításával és az ott meghatározott célból ki is használja, kizsákmányolja, emberi méltóságát ezáltal csorbítja.⁵⁸

A válaszadóink közel 4/5-e szerint nem igaz az az állítás, hogy a sértettek a legtöbb esetben önként végzik a tevékenységüket. Csupán 18 fő értett egyet ezzel (közülük 10-en kevésbé határozottan).

Az emberkereskedelem elterjedtsége a válaszadó megyéjében kérdésre adott válaszok megoszlása alapján az inkább 'kevésbé a mi megyénk problémája' mentalitás körvonalazódik.⁵⁹ A válaszadók 57%-a szerint az emberkereskedelem a saját megyéjükben nem jellemző, csupán 43%-uk, - közülük is 6 fő mondta határozottan-, hogy a vizsgált jelenség náluk elterjedt. A saját megyéjében az elterjedtségre adott érték okaira csupán 72 válasz érkezett (4/5-e a válaszadóknak). A legmeghatározóbbak a társadalmi okok voltak (44%; a szegénység, a kirekesztettség, szociális problémák), ezeket főleg a válaszadó nők és azok fogalmazták meg, akiknek volt már korábban emberkereskedelmes ügye. A bírák inkább a földrajzi helyzetkedéssel magyarázták az elterjedtséget vagy annak hiányát a saját megyéjükben. Míg az ügyészek a felderítés nehézségeit, a magas látenciát fogalmazták meg. Akiknek nem volt korábban ilyen ügye, azok a megyéjükben kevésbé tartották jelentősnek az emberkereskedelmet, ennek egyrészt a jobb életszínvonalban látták az okát, másrészt nem tudták megfogalmazni, hogy ez miért lehet.

5. Záró gondolatok

Egy jogalkalmazótól a jogszabályokban lefektetettek ismerete, a büntetőjog és a büntető eljárásjog és az egyes hivatásrendek saját belső szabályozóinak, utasításoknak, iránymutatásoknak betartása a társadalom által elvárt szakmai tudás.

⁵⁸ Huszár Julianna – Windt Szandra: i.m. 62.o.

⁵⁹ Mean:3,44, medián: 3,00, Std. Deviation: 1,264

Ugyanakkor a jogalkalmazók is emberek, akiknek szakmai munkájában, döntéseikben saját személyiségük is jelen van, amelyek a szervezetük egészének megítélésére is hatással van munkájukon keresztül. Mi itt most nem általában vizsgáltuk a jogalkalmazók attitűdjét, csupán egy társadalmi jelenséggel kapcsolatban tettünk fel kérdéseket a Belügyminisztérium által szervezett közös emberkereskedelmi tematikájú képzés előtt. Ugyanakkor fontosnak tartjuk további, hasonló kutatások lefolytatását, az egyes hivatásrendek szervezetei számára, akár csak belső használatra is, hiszen ezek számos értékes eredményekre vezethetnek. Ezen eredmények hasznosak lehetnek mind a szervezet belső, mind a külső megítélése tekintetében: hiszen az esetlegesen kiegészített, motiválatlan kollégák munkája, áldozathibáztató attitűdje egyik hivatásrend számára sem szerencsés, ezek felismerése, mérése alapot adhat további képzések számára, amelyek a jogszabályok ismertetésén túlmutatnak. Sőt a jogászképzésben is szót kell ejteni arról, hogy a jogalkalmazó is ember és sokszor a paragrafusokon túl, a saját érzései, benyomásai, tapasztalatai befolyásol(hat)ják a munkáját. Erre fel is kell készülniük. Nem feledhetjük el azonban a már jogalkalmazóként dolgozókat sem, az ő számukra időnként – esetleg közös, hivatásrendek közötti – ilyen jellegű tréningek megtartására is sort kell(ene) keríteni, a kiegészítés megelőzése, de a hatékonyság növelése érdekében is.

Sem a 2020 őszt, kizárólag ügyészekkel végzett vizsgálat⁶⁰ alapján, sem a fent bemutatott válaszok alapján a válaszadók többségénél egyértelmű áldozathibáztatás nem rajzolódott ki.

A fent bemutatott vizsgálat során a hipotéziseink részben igazolódtak. Az emberkereskedelem jelenségéről azoknak van pontosabb véleményük, akik már találkoztak ilyen ügyekkel. A Btk. 192. § (emberkereskedelem és kényszermunka) az utóbbi időben középpontba került a nemzetközi elvárások és az ezt követő hazai reakciók miatt, amelyet a válaszadók többsége szükségszerűnek és korántsem túlértékeltésnek tekint (a rendőrök esetében ez némileg árnyaltabb volt). Az áldozathibáztatás a válaszadó jogalkalmazók között nem jellemző, a provokatív állításokkal szemben inkább elutasítóan nyilatkoztak. A saját meggyését mindenki jobbnak ítéli, illetve az, aki már találkozott ilyen ügygel, realisabban fogalmazza meg a jelenség megyei elterjedtséget.

Nem mutatkozott ugyanakkor szignifikáns különbség a rendőrök és az ügyészek, bírák attitűdje között: a sértett megítélése, a segítségkérése és az önkéntessége tekintetében. Bár kétségtelen, hogy válaszaikat befolyásolta, hogy volt-e már ügye a jogalkalmazónak.

A válaszadók nyilvánvalóan őszintén, de megfelelően az „elvárásoknak” válaszoltak, ennek ellenére megfogalmazható: ha a szemléletformáló tréningeket megelőzően, a bemeneti oldalon kevésbé áldozathibáztató jogalkalmazók vettek részt, akkor a tréninget követően ez remélhetőleg még erősödött és egy termékeny talajra hullottak az ott elhangzottak. Azaz az emberkereskedelmes (de nyilvánvalóan nemcsak ezen) ügyekben eljáró, képzett rendőrök, ügyészek és bírák az áldozat szempontjait, nehézségeit, és általában a jelenség összetettségét *is* szem előtt tartja.

⁶⁰ Windt: Az ügyészek véleménye az emberkereskedelemről... i.m.

Az országot lefedő, összesen hét (az első 2019-es pilot tréninget követően módosult tatalommal) szemléletformáló tréning újdonság volt a hivatásrendek együttműködése, de az emberkereskedelem elleni fellépés tekintetében is. Külön köszönet illeti a szervezőket (és természetesen a válaszadó résztvevőket is), hogy a bemutatott vizsgálatot lefolytathattuk. Remélhetőleg mind a tréningeknek, mind a hasonló kutatásoknak lesz folytatása.

Irodalomjegyzék

- Balogh Krisztina – Huszár Julianna – Windt Szandra: Büntetés helyett védelem – egy emberkereskedelmes ügy alapján, *Ügyészek Lapja*, 28 (2020) 4., 19–34. o.
- Bencze Mátyás: *Elvek és gyakorlatok. Jogalkalmazási minták és problémák a bírói ítélkezésben*, Budapest, Gondolat Kiadói Kör, 2011.
- Bencze Mátyás – Vinnai Edina: *Jogszociológiai előadások*. Egyetemi jegyzet, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012.
- Data collection on trafficking in human beings in the EU, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/study_on_data_collection_on_trafficking_in_human_beings_in_the_eu.pdf, p. 9.
- European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs, *Data collection on trafficking in human beings in the EU*, Publications Office, 2020, <https://data.europa.eu/doi/10.2837/45442>
- Gordon Allport: *Az előítélet*, Budapest, Gondolat, 1977.
- Gordon Allport: Az attitűdök, in: *Szociálpszichológia szöveggyűjtemény III. (A szociális interakció – Attitűd – Dinamika)*, szerk.: Pataki Ferenc – Solymosi Zsuzsanna, Budapest, Tankönyvkiadó, 1972, 179–198. o.
- Gozdziaik Elzibieta M.: Empirical Vacuum: In Search of Research on Human Trafficking. In: Gartner Rosemary- McCarthy Bill (eds.): *The Oxford Handbook of Gender, Sex and Crime*, DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199838707.013.0031, 2014.
- Halász László – Hunyady György – Marton L. Magda (szerk.): *Az attitűd pszichológiai kutatásainak kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979.
- Huszár Julianna: Emberkereskedelem újragondolva – a 2020. július 1. napján hatályba lépett rendelkezések hatékonysága ügyési szemmel. *Belügyi Szemle* 70 (2022) 2., 305-325. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.5>
- Huszár Julianna – Windt Szandra: Szemléletformáló tréning, avagy a rendőr, az ügyész, a bíró és öt emberkereskedelmes ügy, *Ügyészek Lapja*, 28 (2020) 1., 57–65. o.
- Ignác György – Lancsár Károly: A Kúria felülvizsgálati határozata az emberkereskedelem és a kerítés elhatárolásáról. A kizsákmányolás és a kiszolgáltatott helyzet értelmezése, *JEMA, Jogesetek Magyarázata*, 2020. 1-2, pp. 31-38. <https://jema.hu/article.php?c=555>
- Kazarján Annie – Kirs Eszter: *A romákat érő diszkrimináció a magyar büntető igazságszolgáltatásban*. Magyar Helsinki Bizottság, 2020. <https://helsinki.hu/wp->

- content/uploads/
A_romákat_érő_diszkrimináció_a_magyar_büntető_igazságszolgáltatásban.pdf
- Somogyi Gábor: Az emberkereskedelem értelmezésével kapcsolatos bírói gyakorlat, *Forum Sententiarum Curiae*, 5(2020) 1., pp. 10-11. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/fsc_tanulmany/drsomogyi.pdf
  - Somogyi Gábor: Betekintés a Kúria joggyakorlat-elemző munkacsoportjának munkájába, *Belügyi Szemle* 70 (2022) 2., 345-362. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.7>
  - Tatár Erika – De Coll Ágnes: Az emberkereskedelem jelenlegi helyzete Magyarországon, 2020. http://www.baptistasegely.hu/adat/projekt/10/fajlok/az-emberkereskedelem-jelenlegi-helyzete-magyarorszagon_tanulmany.pdf
  - Trafficking in Person Report 2021. <https://www.state.gov/reports/2021-trafficking-in-persons-report/> (Utolsó elérés: 2022.02.11.)
  - Ronald Weitzer: New Directions in Research on Human Trafficking. *Annals of the American Academy of Political & Social Science*, March 2014. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0002716214521562>
  - Winterdyk, J.- Jones, J. (eds): The Palgrave International Handbook of Human Trafficking, Palgrave Macmillan, 2020. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8>
  - *Working together to address trafficking in human beings: Key concepts in a nutshell* (Együttműködés az emberkereskedelem elleni küzdelem érdekében: fő elképzelések dióhéjban). European Committee, 2018, p. 5. https://ec.europa.eu/antitrafficking/sites/antitrafficking/files/key_concepts_in_a_nutshell.pdf
-
-